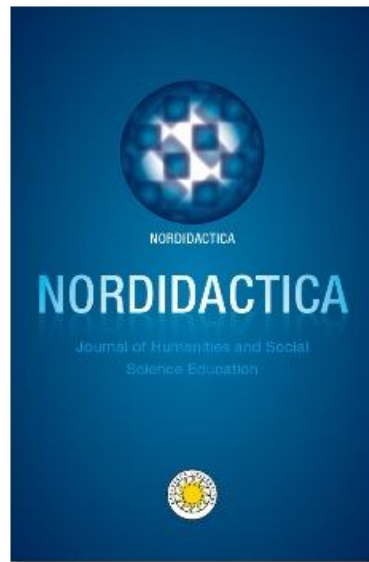

Editorial 2026:2

Kristian Niemi & Niclas Modig

Nordidactica

- Journal of Humanities and Social Science Education

2026:2

Nordidactica – Journal of Humanities and Social Science Education

Nordidactica 2026:2

ISSN 2000-9879

The online version of this paper can be found at: www.kau.se/nordidactica

Editorial Nordidactica 2026:2

<https://doi.org/10.62902/nordidactica.v16i2026:2.29397>

Kristian Niemi & Niclas Modig

Karlstads universitet

Mellan ramverk och praktik

Ämnesdidaktisk forskning återvänder ofta till glappet mellan vad som föreskrivs och vad som faktiskt sker. Läroplaner formulerar mål, bedömningskriterier anger nivåer, rättigheter talar om vad eleven och vårdnadshavaren kan kräva; ideal pekar ut hur det goda klassrummet bör se ut. Men mellan dessa ramverk och den dagliga praktiken står läraren: med sitt omdöme, sina val och, inte minst, sina begränsade resurser. Artiklarna i detta nummer kretsar kring just den spänningen. Nedan presenteras numrets nio artiklar.

Marcus Samuelsson, Per-Olof Hansson och Marie-Louise Höög vid Linköpings universitet öppnar numret med **”Enhancing Student Teachers’ Ability to teach Controversial Issues through Simulation Training”**. Med simuleringsverktyget TeachLive, där lärarstudenter undervisar fem datorstyrda avatar-elever om kontroversiella frågor, prövar de en praktisk nära träning. Den centrala lärdomen är att planering inte räcker: att leda ett laddat samtal kräver djup ämneskunskap och ett pedagogiskt omdöme som måste övas upp. Simulering ger en trygg arena där misstag kan bli lärdomar utan risk för verkliga elever.

Irene Tollefsen vid Høgskulen på Vestlandet utforskar i **”Didaktiske refleksjoner fra møter med bærekraftig utviklings økonomiske dimensjon”** den ekonomiska dimensionen av hållbar utveckling, ett innehåll som visar sig didaktiskt underutvecklat. I en freireanskt inspirerad dialog med lärarstudenter blir det tydligt hur känsligt och svårnavigerat innehållet är. Ett nyckelresultat är att lärarens efterfrågade ’neutralitet’ är en illusion: frågan är inte *om* utan *hur* läraren balanserar värden. En väg framåt kan vara att flytta blicken från individ till system, så att strukturell orättvisa kan synliggöras utan att skuldbelägga den enskilde.

Anders G. Kjøstvedt och Evy Jøsok vid OsloMet prövar i **”Åpent klasseromsklima og klasseromsdiskusjoner i norsk ungdomsskole”** vad det öppna klassrumsklimat som norska elever rapporterar faktiskt rymmer. Genom observationer och intervjuer med 31 niondeklassare framträder ett gap: eleverna kallar först klimatet öppet, men beskriver sedan en konsensusorientering och en rädsla för klasskamraters sanktioner som får dem att tåga. Tydligast syns detta bland flickorna. En slående paradox är att eleverna inte uppfattar lärarens sakliga, ämnesförankrade diskussioner som ’diskussion’, utan som ren faktainläring. Författarna föreslår att samtalen kan förankras tydligare i ämnet, snarare än i personliga åsikter, för att sänka tröskeln att delta.

Det muntliga deltagandet visar sig i nästa artikel vara just det som bedömningen tenderar att förbise. I **”Grading in upper secondary civics in Sweden”** undersöker Tobias Jansson vid Linköpings universitet, genom intervjuer med tretton gymnasielärare, hur betyg i samhällskunskap sätts. Bakom betygen ligger implicita viktningssprinciper som sällan uttalas; ett centralt fynd är att muntliga prestationer, just de medborgerliga färdigheter ämnet säger sig fostra, är underrepresenterade i bedömningen. Detta väcker även frågor om validitet och likvärdighet.

Sari Sulkunen, Minna-Riitta Luukka, Anna Veijola och Johanna Saario vid Jyväskyläs universitet vänder på frågan i **”Designing assessment criteria for document-based history essays”**. När sex finska historielärare tillsammans designar kriterier för källbaserade historieessäer, blottläggs hur olika och oartikulerade deras måttstockar dittills varit. Hur lätt eleverna tar till sig kriterierna beror på förtrogenhet: de allmänna skrivkriterierna känns igen direkt, medan de disciplinspecifikt historiska blir begripliga först när de undervisas explicit. Uttalade och gemensamma ramar undanröjer inte bedömningens subjektivitet, men kan göra den mer systematisk och i förlängningen mer likvärdig för eleverna.

Carl-Johan Svensson vid Jönköping University frågar i **”Antiken i praktiken – lärares röster om vad högstadiundervisning om antiken består av och syftar till”** vad elva högstadielärare gör av antiken. Bortom en smal gemensam kärna, den atenska demokratin, en romersk guldålder och romarrikets fall, varierar innehållet kraftigt, och den tydligaste skiljelinjen går mellan lärare som sätter faktakunskaper främst och lärare som utgår från historiskt tänkande. Svensson visar att läroböcker och nationella prov styr undervisningen mer än läroplanen. Detta kan utmana antagandet att antiken ger eleverna en gemensam kunskapsgrund.

Emma Hellström vid Uppsala universitet följer i **”Från kristen fostran till belonging without believing: religionsläroböckers framställning av kristendomen under hundra år”** religionsläroböckernas kristendomsbild från 1920-tal till 2000-tal. Hennes centrala fynd är att det kristna arvet aldrig försvinner: även när trossatserna problematiseras behåller den kristna etiken sitt tolkningsföreträde och framställs som universell, ett arv hon förstår som en bred ’folkhemskristendom’ snarare än sekulariserad lutherdom. Bakom den till synes neutrala undervisningen löper alltså en dold läroplan.

Numrets två avslutande artiklar, båda av Christian Lomsdalen vid Universitetet i Bergen, rör elevers och föräldrars rätt till undantag från undervisning på religiös eller livsåskådningsmässig grund. I översikten **”Fritaksretten, en systematisk kunnskapsoversikt. En undersøkelse av forskning på religiøse og livssynsbaserte fritak i norsk skole”** kartlägger Lomsdalen fältet genom 45 publikationer: formella undantag är få till antalet, men bruket är brett och konfliktfyllt. Rätten är på samma gång en viktig minoritetsrättighet, och en källa till professionell osäkerhet. Framför allt pekar översikten ut en kunskapslucka om ordningens faktiska omfattning.

Den luckan börjar han fylla i den kvantitativa artikeln **”Den brede fritaksretten i skolen. En kvantitativ studie av læreres erfaring med og kunnskap om fritak på livssynsmessige grunnlag i grunnskolen”**, byggd på en lärarenkät från 2023. Resultaten är indikativa men samstämmiga: undantag söks långt bredare än man antagit,

inte bara i KRLE, det norska religionskunskapsämnet, utan även i ämnen som kroppsövning samt mat och hälsa. De flesta önskemål beviljas, och behoven verkar samvariera med livsåskådning. Mest tankeväckande är kanske att många lärare saknar överblick över regelverket. Det finns en risk att detta leder till en godtycklig och ojämlig praktik i frågor som rör elevers grundläggande fri- och rättigheter.

En röd tråd genom numret är att de formella ramverken aldrig ensamma avgör vad som sker. Mellan läroplan och lektion, mellan kriterier och betyg, mellan rättighet och rutin står lärarens omdöme. Artiklarnas resultat visar gång på gång hur mycket det omdömet bär, men också hur ofta det lämnas ensamt: utan den kunskap, den tid eller de gemensamma strukturer det behöver. Att synliggöra det tysta framstår genomgående som en möjlig väg framåt: genom samdesignade kriterier, övad handlingsberedskap, ämnesförankrade samtal eller tydligare rutiner. På så sätt kan undervisningen stötta det omdöme den vilar på.

Avslutningsvis: att detta nummer alls når läsaren vilar på ett arbete som sällan syns. Nordidactica möter, glädjande nog, ett växande inflöde av angelägna bidrag, och varje bidrag vilar i sin tur på kollegial granskning, den vetenskapliga produktionens ryggrad. Samtidigt är den högre utbildningen alltmer pressad, och i snäva tjänsteplaneringar krymper utrymmet för just det slags arbete som inte räknas i någon prestationsmätning, men som håller det vetenskapliga samtalet vid liv. *Vi vill därför rikta ett varmt tack till alla de forskare som, vid sidan av att forska och publicera, undervisa och administrera, tar sig tid att granska andras manus.* Ni gör det noggrant, konstruktivt och alltid anonymt. Utan er vore varken denna tidskrift eller det gemensamma samtalet möjligt.

Vi välkomnar bidrag som prövar nya teorier, metoder och empiriska fält och fördjupar den nordiska skol- och högskolepraktiken. Vi vill även särskilt uppmuntra er att inkomma med reviews och konferensrapporter; det händer mycket i våra fält, och det är viktigt att sprida.

Kristian Niemi & Niclas Modig, redaktörer
Karlstad, juni 2026